

DEBORAH FELDMAN

UNORTHODOX

L'ESCANDALOSA HISTÒRIA DE COM VAIG ABANDONAR
LES MEVES ARRELS HASSÍDIQUES

NETFLIX

UNA SÈRIE
ORIGINAL DE
NETFLIX

MEMÒRIES

Columna

DEBORAH FELDMAN
UNORTHODOX

L'escandalosa història
de com vaig abandonar
les meves arrels hassídiques

Traducció de Jordi Boixadó, Anna Llisterri
i Cristina Sala

TÍTOL ORIGINAL: *UNORTHODOX*
PRIMERA EDICIÓ: JULIOL DEL 2020

© DEBORAH FELDMAN, 2012

TOTS ELS DRETS RESERVATS

PUBLICAT D'ACORD AMB L'EDITOR ORIGINAL, SIMON & SCHUSTER, INC.

LES FOTOGRAFIES SÓN REPRODUÏDES AMB PERMÍS DE L'AUTORA

© DE LA TRADUCCIÓ: JORDI BOIXADÓS, ANNA LLISTERRI, CRISTINA SALA, 2020

© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-2689-3

DIPÒSIT LEGAL: B. II.298-2020

FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62

www.columnnaedicions.cat

*Els noms i els trets distintius de tots els personatges d'aquest llibre han estat modificats.
Si bé tots els fets descrits són reals, certs esdeveniments s'han comprimit, combinat
o reordenat per protegir la identitat de les persones involucrades i assegurar
la continuïtat de la narració. tots els diàlegs són reproduccions fidels
de converses reals tal com les recordo.*

*Les citacions d'Orgull i prejudici, de Jane Austen, del capítol 4,
corresponen a la traducció que en va fer Eulàlia Preses per a Proa el 2001.*

AMB LA COL·LABORACIÓ DEL DEPARTAMENT DE CULTURA

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

A la recerca del meu poder secret

Matilda hauria volgut que els seus pares haguessin estat bons i amables i comprensius i honrats i intel·ligents. Que no fossin res de tot això era un fet que havia d'aguantar. [...]

Com que era molt petita i molt jove, l'únic poder que tenia Matilda damunt qualsevol de la família era el poder del cervell.

Matilda, de ROALD DAHL

El pare m'agafa la mà mentre es baralla amb la clau per obrir la porta del magatzem. Els carrers estan estranyament buits i silenciosos en aquesta zona industrial de Williamsburg. Sobre nostre, la resplendor tènue dels estels vesteix el cel nocturn. No gaire lluny, els cotxes brunzen com figures fantasmagòriques per l'autovia. Acoto el cap i m'observo les sabates de pell, que tamborinen sobre la vorera, amb una impaciència palpable, i em mossego el llavi per reprimir l'impuls. Estic agraïda de ser aquí. No passa cada setmana, que el Tatty se m'emporti.

Una de les múltiples feines del pare és encendre els forns a la fleca *kosher* Baigel's després del Shabbos. Tots els negocis jueus han de tancar durant el Shabbos, i la llei prescriu que ha de ser un jueu qui ho posi tot en marxa altra vegada. Quan els requisits són tan simples, el meu pare no té problemes per trobar feina. Els treballadors gentils ja han començat la jornada quan hi arriba: preparen la massa i formen els panets i les fogasses. Així que el meu pare acciona els interruptors mentre travessa la immensa nau, es comença a estendre un brunzit que guanya força a mesura que avancem pels espais cavernosos. És una de les setmanes en què se m'emporta amb ell, i trobo emocionant rodejar-me de tot aquest tràfec i saber que el meu pare n'és el centre, que tota aquesta gent s'ha d'esperar que arribi per poder reprendre l'activitat habitual. Em sento important només de saber que ell també ho és. Els treballadors el saluden amb el cap quan passa pel seu costat, li dediquen un somriure encara que faci tard, i em donen uns copets al cap amb les mans enguantades i enfarinades. Quan el meu pare ha acabat amb l'última secció, la nau sencera batega al ritme de les mescladores i les cintes transportadores. El terra de ciment vibra lleument sota els meus peus. Contemplo com les safates entren als forns i en surten per l'extrem oposat amb una filera de panets lluents i daurats. El pare, mentrestant, conversa amb els treballadors mentre endrapa una *kichel* d'ou.

A la Bubby li encanten les *kichel*. Sempre n'hi portem quan tornem de la fleca. A la sala del davant de la nau hi ha tot de prestatgeries atapeïdes de caixes precintades amb tota mena de productes de fleca i pastis-

seria a l'espera de ser despatxats a primera hora del matí. Abans de marxar, sempre ens n'emportem tantes com podem carregar. Hi ha les famoses magdalenes *kosher* decorades amb encenalls de tots colors, fogasses de *babka* de xocolata i canyella, el pastís de set capes carregat de margarina, les galetetes de color blanc i negre de les quals només em menjo la part de la xocolata... Triï el que triï el meu pare a la sortida, més tard ho portarem tot a casa dels avis, ho bolcarem a la taula del menjador com si fos un botí i a mi em deixaran tastar el que vulgui.

No hi ha res que pugui competir amb aquesta mena de riquesa, amb l'abundància de dolços i llepolies escampades sobre unes tovalles adomassades com si fossin articles d'una subhasta. Avui m'adormiré plàcidament, mentre assaboreixo el gust de la cobertura que m'ha quedat entre les dents i les engrunes se'm desfan a l'interior de les galtes.

Aquest és un dels pocs moments bonics que comparteixo amb el pare. No m'acostuma a donar gaires motius per sentir-me'n orgullosa. Les camises que porta tenen taques groguenques a les aixelles, i això que la Bubby s'encarrega de rentar-li gairebé tota la roba, i el seu somriure sembla el d'un pallasso, massa ample i babau. Cada vegada que em ve a veure a ca la Bubby, em porta barres de gelat de Klein's recobert de xocolata i m'observa amb expectació mentre menjo, a l'espera que faci algun comentari de gratitud. Deu pensar-se que ser pare és això: regalar-me llepolies. Després, tan sobtadament com ha arribat, se'n va a fer un dels seus «en-càrrecs».

Sé que la gent li dona feina per llàstima. El contracten perquè els porti amunt i avall amb cotxe, entregui paquets i faci tot allò que creuen que és capaç de fer sense cometre errors. Ell no se n'adona; està convençut que presta un servei valuós.

El meu pare fa molts encàrrecs, però només em deixa participar en les visites esporàdiques a la fleca i en els viatges encara més infreqüents a l'aeroport. Anar a l'aeroport és més emocionant, però només hi anem un parell de vegades l'any. Sé que és estrany que m'agradi visitar l'aeroport, perquè tinc clar que mai no podré pujar a un avió. Amb tot, m'apassiona quedar-me al costat del pare mentre espera la persona que ha de recollir. Observo la multitud que corre atrafegada d'una banda a l'altra amb un propòsit i arrossega maletes de rodes que xerriquen sorollosament. Quin món tan meravellós, penso: un món on tot d'ocells prenen terra breument abans d'aparèixer per art de màgia en un altre aeroport a l'altra punta del planeta. Si pogués demanar un desig, voldria viatjar constantment d'un aeroport a un altre. Alliberar-me de la presó de romandre quieta.

Una vegada que el pare m'ha deixat a casa, pot ser que no el torni a veure durant un quant temps, potser durant setmanes, tret que el topi al carrer. Si això passa, però, m'ocultaré el rostre i faré veure que no el veig perquè no em cridi ni em presenti la persona amb qui parla. No suportó les mirades curioses, tenyides de compassió que la gent em dirigeix quan descobreix que soc la seva filla.

«És la teva *maidelah?*», cantussegen amb condescen-

dència, mentre em pessiguen la galta o m'aixequen la barbata amb un dit tort. Tot seguit, m'examinen amb deteniment, a la recerca d'algun indici que els confirmi que, en efecte, soc filla d'aquest home, per poder dir més endavant: «*Nebach*, pobra criatura, quina culpa té d'haver nascut? Se li nota a la cara, que no hi és tota».

La Bubby és l'única persona que pensa que hi soc tota, al cent per cent. Amb ella pots estar segura que no ho posaria mai en dubte. No jutja les persones. Tampoc no va opinar mai sobre el pare, malgrat que potser en aquest cas era simplement una manera de negar-se a reconèixer la realitat. Sempre que explica històries sobre el pare quan tenia la meua edat, el pinta com algú trapella, però adorable. Sempre estava massa prim, de manera que la Bubby feia mans i mànigues per aconseguir que mengés. Li donava el menjar que volia, però no es podia aixecar de la taula fins que tenia el plat buit. Una vegada el pare va lligar la cuixa de pollastre a un tros de cordill i la va penjar a fora de la finestra per als gats del pati, a fi de no haver-se de quedar a la taula durant hores mentre tothom jugava al carrer. Quan la Bubby va tornar, ell li va ensenyar el plat buit i ella li va preguntar: «On són els ossos? No pot ser que també te'ls hagin menjat». Així va ser com va descobrir la veritat.

Volia admirar el meu pare per haver tingut una idea tan enginyosa, però la bombolla d'orgull va esclatar quan la Bubby em va dir que ni tan sols havia tingut la perspicàcia d'anticipar-se i estirar altra vegada el cordill per deixar els ossos rosegats al plat. Tenia onze anys,

esperava una execució més astuta d'un pla que podria haver estat excel·lent.

Quan va arribar a l'adolescència, la seva trapelleria innocent va deixar de ser adorable. No era capaç d'estar-se quiet a la ieixivà, de manera que el Zeidy el va enviar al campament de Gershom Feldman, al nord de Nova York, on hi havia una ieixivà per a nens problemàtics. Era com una ieixivà normal i corrent, només que pegaven els alumnes si es portaven malament. En qualsevol cas, no va curar el comportament anormal del meu pare.

Potser l'excentricitat es perdona més fàcilment en una criatura. Com s'entén, però, que un adult acumuli quantitats ingents de pastís durant mesos fins que la pudor de florit és insuportable? Com s'explica la filera d'ampolles de la nevera, que contenen un antibiòtic líquid de color rosa per a nens i que el meu pare insisteix a prendre's cada dia per combatre una malaltia invisible que cap metge no li ha trobat?

Malgrat tot, la Bubby intenta cuidar-lo. Cuina carn de vedella expressament per a ell, encara que el Zeidy no menja vedella des de l'escàndol de fa deu anys, quan es va descobrir que hi havia carn de vedella *kosher* que, en realitat, no ho era. La Bubby encara cuina per a tots els seus fills, fins i tot els que són casats. Ara ja tenen esposes que se'n cuiden, però tot i això, encara hi van a sopar i la Bubby actua com si fos la cosa més natural del món. Cada nit, a les deu, neteja els taulells de la cuina i anuncia en to de broma que el «restaurant» ja és tancat.

Jo també menjo aquí, i molts dies fins i tot em quedo a dormir, perquè la meva mare ja no hi és gairebé

mai i no es pot comptar amb el meu pare perquè es cuidi de mi. Quan era molt petita, recordo que la mare em llegia contes abans d'anar a dormir, històries d'erugues afamades i de Clifford, el gran gos vermell. A ca la Bubby, els únics llibres que hi ha són de pregàries. Abans d'anar-me'n a dormir, recito el xemà.

M'agradaria llegir llibres altra vegada, perquè els records de quan em llegien històries són els únics records feliços que tinc. Amb tot, no domino gaire l'anglès i no tinc manera d'aconseguir llibres pel meu compte. En comptes d'això, doncs, em dedico a alimentar-me de magdalenes de Beigel's i de *kichel*. El menjar és una font tan gran de plaer i de satisfacció per a la Bubby que no puc evitar que se me n'encomani l'entusiasme.

La cuina de la Bubby és com el centre de l'univers. Aquí és on tothom s'aplega per fer petar la xerrada i tafanejar, mentre la Bubby afegeix ingredients a la batidora elèctrica o remena les olles omnipresents als fogons. Les converses serioses tenen lloc amb el Zeidy a porta tancada, però les bones notícies sempre es comparteixen a la cuina. Des que tinc ús de raó m'he sentit atreta per aquesta petita estança de rajoles blanques, sovint amagada rere els núvols de vapor de les coccions. Quan era petita, baixava de quatre grapes l'únic tram d'escales que separava el nostre pis i la cuina de la Bubby, a la primera planta. Amb les meves cametes rabassudes m'arrossegava cautelosament per cadascun dels esglaons de linòleum, amb l'esperança que després de l'esforç m'esperés una gelatina de cirera com a recompensa.

En aquesta cuina sempre m'he sentit segura. No sé

dir ben bé per què. L'únic que sé és que a la cuina no m'envaïa la sensació recurrent d'estar perduda en un país foraster, on ningú no sabia qui era ni quina llengua parlava. A la cuina em sentia com si hagués arribat al meu lloc d'origen, i no volia per res del món que ningú m'arrossegés altra vegada al caos.

Normalment m'arrupo al petit tamboret de cuir que està encaixat entre la taula i la nevera, i observo la Bubby mentre prepara la massa d'un pastís de xocolata, a l'espera que en acabat em doni l'espàtula per llepar-la. Abans del Shabbos, la Bubby entafora fetges de vedella sencers a la picadora de carn amb l'ajuda d'una maça de fusta, hi afegeix un grapat de ceba caramel·litzada de tant en tant i sosté un bol a sota per recollir el fetge trinxat i cremós que brolla de la picadora. Alguns matins barreja cacau holandès de primera qualitat i llet sencera en un cassó i el posa al foc fins que arrenca el bull. Després em serveix una tassa de xocolata desfeta, espessa i saborosa, que endolceixo amb terrossos de sucre. Els seus ous remenats neden en mantega. El *boondash*, la versió hongaresa de les llesquetes amb ou, sempre li queda cruixent i perfectament daurat. Observar-la mentre cuina m'agrada més i tot que degustar el menjar que prepara. M'encanta que la casa s'ompli d'olors. Avancen lentament per les estances del pis, enfilades com vagons de tren; penetren cada habitació, l'una darrere l'altra, com una delicada desfilada d'aromes. De matí, quan em desperto a la meva petita habitació, a l'altra banda de la casa, agafo aire pel nas amb expectació i intento endevinar què prepara la Bubby. Sempre es lleva d'hora, i sempre cuina alguna cosa quan em desvetllo.

Si el Zeidy no hi és, la Bubby canta. Taral·lareja melodies amb la seva veu suau i vellutada mentre bat amb traça una torre flonja de clares d'ou a punt de neu en un bol lluent d'acer. M'explica que la tonada és un vals vienès o una rapsòdia hongaresa. Melodies de la seva infantesa, records de Budapest. Quan el Zeidy arriba a casa deixa de taral·larejar. Sé que les dones tenen prohibit cantar, però que se'ls permet fer-ho en presència de la família. Tot i això, el Zeidy insta a cantar únicament durant el Shabbos. Diu que, com que el Temple va ser destruït, només hauríem de cantar o escoltar música en ocasions especials. De vegades la Bubby treu la vella gravadora que em va donar el pare i posa la música del casament de la meva cosina una vegada i una altra, sense apujar gaire el volum per poder sentir si ve algú. L'apaga de seguida que sent el més lleu cruixit al passadís.

La Bubby em recorda que el seu pare era cohen. El seu llinatge es podia remuntar fins als sacerdots del Temple. Els cohen són famosos per la seva veu greu i agradable. El Zeidy no és capaç de seguir una melodia per més que ho intenti, però adora corejar les cançons que el seu pare cantava a Europa, les melodies tradicionals del Shabbos que la seva veu desafinada converteix en una tirallonga de sons discordants. La Bubby branda el cap quan el sent, els seus intents sempre li arrenquen un somriure. Fa temps que ha deixat de provar de cantar a cor amb ell. El Zeidy fa desafinar tothom. Els seus refilets desentonats ofeguen les altres veus fins que distingir una melodia resulta impossible. La Bubby diu que només un dels seus fills ha heretat la veu d'ella; els

altres són com el seu pare. Li explico que a la coral de l'escola m'han escollit per cantar un solo, que potser he heretat la veu clara i potent de la seva família. Vull que se senti orgullosa de mi.

La Bubby no em demana mai com va l'escola. No es preocupa per les activitats que faig o deixo de fer. Gairebé és com si no volgués saber qui soc de veritat. Es comporta així amb tothom. Diria que és perquè van assassinar tota la seva família als camps de concentració i ara ja no troba l'energia necessària per connectar emocionalment amb ningú.

Només es preocupa que mengi prou. Llesques de pa de sègol untades generosament amb mantega, plats de sopa substanciosa de verdures, porcions sucoses i lluentos de *strudel* de poma. Sembla que la Bubby em posi menjar davant del nas constantment, fins i tot en els moments que menys hi escau. Tasta aquest gall dindi al forn per esmorzar. Agafa una mica d'amanida de col a mitjanit. En aquesta casa només hi ha el menjar que cuina ella. Al rebost no hi ha ni una bossa de patates fregides, ni tan sols caps de cereals. Tot el menjar que se serveix a ca la Bubby es prepara des de zero.

El Zeidy sí que em pregunta per l'escola, però només per comprovar si em porto bé. L'únic que vol sentir és que em comporto degudament perquè ningú no li pugui dir que té una neta desobedient. La setmana passada, abans del Yom Kippur, em va aconsellar que em penedís per poder començar l'any des de zero, convertida màgicament en una noia tranquil·la i temorosa de Déu. Va ser el meu primer dejuni. Encara que, segons la Torà, no em converteixo en dona fins

als dotze anys, les nenes comencen a dejunar als onze només per provar-ho. Quan travessi el pont de la infantesa a l'adulesa, a l'altra banda m'espera tot un món de noves regles. L'any vinent és una mena de simulacre.

Falten pocs dies per a la següent festa, la de Sucot. El Zeidy necessita que l'ajudi a construir la sucà, la petita cabana de fusta on menjarem durant vuit dies. Per bastir el sostre de bambú necessita algú que li allargui les canyes una per una mentre ell, assegut al capdamunt de l'escala, fa rodolar les vares feixugues fins que queden ben col·locades al damunt de les bigues que s'acaben de clavar. Les clavilles encaixen amb un soroll estrepitos. No sé per què, però sempre em toca a mi fer aquesta feina, que pot resultar avorrida després d'estar hores i hores palplantada al peu de l'escala passant les canyes una per una al Zeidy.

Amb tot, m'agrada sentir-me útil. Malgrat que les canyes deuen tenir com a mínim deu anys i han estat guardades tot l'any al soterrani, desprenen una olor fresca i dolça. Les faig rodar entre els palmells i en noto la superfície fresca, brunyida per tants anys d'ús. El Zeidy les aixeca a poc a poc, amb deteniment. No hi ha gaires tasques domèstiques que el Zeidy estigui disposat a assumir, però no dubta a prendre's el temps que faci falta quan es tracta d'alguna cosa relacionada amb els preparatius d'una festivitat. La festa de Sucot és una de les meves preferides, perquè se celebra a l'aire lliure, a la fresca de la tardor. A mesura que els dies s'escurcen, absorbeixo els últims rajos de sol al porxo de la Bubby, encara que m'hagi d'embolcallar amb moltes capes de

jerseis per resguardar-me del fred. M'estiro sobre un llit fet amb tres cadires de fusta, amb el rostre inclinat cap al sol, que s'esmuny de manera capriciosa pel passatge estret que hi ha entre les cases de pedra adossades. No hi ha res més reconfortant que la sensació del sol pàl·lid de tardor sobre la pell, i m'hi quedo fins que els rajos ja només són una franja tènue de llum en un horitzó desolat i polsegós.

La festa de Sucot és llarga, però té quatre dies intermedis que, en certa manera, no són cerimoniosos. No hi ha cap llei que prohibeixi conduir ni gastar diners durant aquests dies, anomenats Khol ha-Moed, i generalment es passen com qualsevol altre dia laborable, amb l'excepció que no és permès treballar. Així, doncs, la majoria de la gent va d'excursió en família. Els meus cosins sempre van a algun lloc durant els Khol ha-Moed, i confio que podré sortir amb algun d'ells. L'any passat vam anar a Coney Island. La Mimi diu que aquest any anirem al parc a patinar sobre gel.

La Mimi és una de les poques cosines que és amable amb mi. Sospito que és perquè el seu pare està divorciat. Ara la seva mare és casada amb un home que no pertany a la nostra família, però la Mimi continua venint tot sovint a ca la Bubby per veure el seu pare, el meu oncle Sinai. De vegades em fa l'efecte que la nostra família està dividida en dues parts, amb els problemes en una i la gent perfecta a l'altra. Els únics que em dirigeixen la paraula són els que tenen problemes. Tant hi fa: anar amb la Mimi sempre és

divertit. Va a secundària, la deixen viatjar tota sola i es pentina els cabells de color mel amb una onda cap a fora.

Després de dos dies atrafegats, en què he ajudat la Bubby a servir els àpats de la festa i m'he dedicat a portar les safates de menjar de la cuina a la sucà i de la sucà a la cuina, per fi han arribat els Khol ha-Moed. La Mimi em passa a buscar de bon matí. Quan arriba, jo ja estic vestida i a punt per sortir. He seguit les seves instruccions al peu de la lletra: mitges espesses per sota dels mitjons, un jersei gruixut per sobre de la camisa per no passar fred, manyoples suaus a les mans i un barret. Em sento boteruda i pocatraça, però vaig ben preparada. La Mimi porta un abric molt fi de llana gris marengo, amb el coll de vellut i guants també de vellut, i jo li envejo l'elegància. Semblo una mona mal conjuntada, el pes de les manyoples m'estira els braços cap avall de manera grotesca.

Patinar sobre gel és màgic. Al principi faig tentines i em costa mantenir l'equilibri sobre els patins de lloguer, m'aferro a la vora de la pista per fer la volta, però de seguida trobo la manera i, quan descobreixo el truc, sembla que voli. Agafó embranzida amb els peus i tanco els ulls mentre llischo suaument, mantenint l'esquena recta en tot moment com la Mimi m'ha ensenyat. Mai no m'havia sentit tan lliure.

Sento rialles, però semblen distants, perdudes en les ràfegues d'aire que em freguen les orelles. El so dels patins que ratllen el glaç és més fort i em deixo endur pel seu ritme. Els meus moviments es tornen repetitius, em sumeixo en una mena d'estat de trànsit i només

desitjo que la vida fos sempre així. Cada vegada que obro els ulls espero aparèixer en un lloc diferent.

Dues hores després, m'adono que estic afamada. És una nova mena de gana, la gana que deriva d'un esgotament deliciós, i per una vegada, la buidor que noto dintre meu és agradable. La Mimi ha portat entrepans *kosher* per a totes dues. Ens acomodem en un banc que hi ha a l'exterior de la pista de gel per menjar-nos-els.

Mentre assaboreixo amb entusiasme l'entrepà de pa de sègol amb tonyina, em fixo en una família que hi ha a la taula de pícnic del costat, en concret en una nena que fa cara de tenir la mateixa edat que jo. A diferència de mi, sembla que porti roba adient per patinar sobre gel, amb una camisa molt més curta i mitges gruixudes de colors vius. Fins i tot porta orelleres de pell.

S'adona que la miro i baixa del banc. M'allarga una mà tancada en un puny i, quan l'obre, veig que hi ha una llaminadura embolicada en paper platejat brillant. No havia vist mai cap llaminadura com aquesta.

—Que ets jueva? —pregunto, per assegurar-me que és *kosher*.

—Ahà —respon—. Faig classes d'hebreu i tot. Conec l'alefat. Em dic Stephanie.

Prenc la xocolatina amb cautela. A l'embolcall hi posa «Hershey's». *Hersh* significa 'cérvol' en ídix. També és un nom jueu de nen força comú. La terminació 'ey' el converteix en un sobrenom afectuós. Em pregunto quina mena d'home deu ser el senyor Hershey, qui sap si els fills se'n senten orgullosos quan veuen el seu nom estampat en embolcalls de xocolatines. Tant de bo tingués la fortuna de tenir un pare així. Abans de poder

obrir la xocolatina per veure com és per dintre, la Mimi em llança una mirada severa i branda el cap en senyal d'advertència.

—Gràcies —dic a la Stephanie, i tanco el puny al voltant de la barreta fins que desapareix de la vista. Ella remena el cap i se'n torna corrents a la seva taula.

—No et pots menjar la xocolatina —anuncia la Mimi tan bon punt la Stephanie ja no ens pot sentir—. No és *kosher*.

—Però si és jueva! M'ho ha dit! Per què no me la puc menjar?

—Perquè no tots els jueus segueixen la norma *kosher*. I encara que la segueixin, no tot és sempre prou *kosher*. Mira, veus aquest segell de l'embolcall? Diu OU-D. Significa que és un producte lacti *kosher*. No té la certificació *cholon Yisroel*, és a dir, la llet que conté no ha estat sotmesa a la supervisió rabínica adequada. El Zeidy s'horroritza si entressis a casa seva amb això.

La Mimi em pren la xocolatina de la mà i la llença al cubell d'escombraries del costat.

—Et compraré una altra xocolatina —diu—. Després, quan tornem. Una que sigui *kosher*. Una galeta La-Hit, per exemple. T'agraden, oi?

Assenteixo amb el cap, aplacada. Mentre m'acabo l'entrepà de tonyina, miro pensativa la Stephanie, que fa saltirons sobre el revestiment de cautxú. Les puntes dentades dels patins fan un soroll esmorteït cada vegada que toca a terra. Màxima elegància en l'execució. «Com es pot ser jueu i no seguir la norma *kosher*?», em pregunto. «Com es pot conèixer l'alefat i, tot i així,

menjar xocolatines Hershey's? Que no sap com s'ha de fer?».

La tieta Chaya du la desaprovació estampada al rostre. Està asseguda al meu costat a la taula de la festa i m'ensenya com prendre'm la sopa sense xarrupar. La seva mirada és prou aterridora per aconseguir que la lliçó sigui ràpida i efectiva. Visc amb la por de captar-ne l'atenció; mai no és per res positiu. La tieta Chaya sempre ha estat al darrere de totes les grans decisions que s'han pres sobre la meua vida, malgrat que ja no la veig gaire sovint. Temps enrere havia viscut amb ella, quan feia poc que la mare se n'havia anat al volant del seu petit Honda negre, mentre tots els veïns treien el cap per la finestra per presenciar l'espectacle. Probablement va ser la primera dona de Williamsburg que conduïa.

No em sentia gens feliç a casa de la tieta Chaya. M'escriadassava cada vegada que plorava, però com més m'esforçava a parar, més llàgrimes em brollaven dels ulls i em traïen. Suplicava que em deixessin anar a viure amb la Bubby i, si bé els meus avis eren grans i feia temps que havien criat els seus fills, finalment em van permetre anar-me-n'hi. El Zeidy encara atén els consells de la Chaya sobre com educar-me, però no sé què la converteix en experta en la matèria: les seves tres filles es van desfer de les mitges quan es van graduar i es van traslladar a Borough Park així que es van casar.

Abans de Sucot, la Bubby em va enviar al pis de la Chaya, a la tercera planta, perquè l'ajudés a netejar per a la festa. La Chaya havia instal·lat trampes per a ratolins,

perquè, malgrat que l'exterminador venia dues vegades per setmana, sempre hem tingut problemes de ratolins, com tothom que viu en una casa vella de Williamsburg. La Chaya sempre unta amb crema de cacauet les safates grogues i enganxoses i les amaga sota els mobles. Quan hi vaig arribar, estava revisant totes les trapes. Amb una escombra en va treure una de sota de la cuina i hi va trobar un ratolí, que gemegava llastimosament i es recargolava desesperat a la safata. Vaig adonar-me que, una vegada que el ratolí hi quedava enganxat, no hi havia manera d'alliberar-lo, però tenia l'esperança que hi hagués una solució més benèvola, com per exemple quan atrapes una cuca i la deixes anar al carrer. Abans que pogués obrir la boca, però, la tieta Chaya va recollir la trampa amb totes dues mans i la va plegar per la meitat entre els palmells, amb un moviment ràpid i sec. El ratolí va morir esclafat a l'instant.

Per un moment em vaig quedar bocabadada. No havia vist mai ningú desempallegar-se d'un ratolí amb tant d'entusiasme. Quan la Bubby en trobava algun, normalment ja era mort, i aleshores l'embolicava amb bosses de plàstic i el llençava al cubell de les escombraries del pati del davant. Fa pocs mesos, vaig obrir un calaix de la meva còmoda i hi vaig trobar una família de ratolins que havia fet el niu en un jersei plegat: nou criatures rosades de la mida del meu dit polze que belluguejaven i es recargolaven sobre un cúmul de paper d'alumini esquinçat, que em vaig imaginar que els havia portat la seva mare. Els vaig deixar fer durant una setmana, sense explicar a ningú que els havia trobat. Fins que, un dia, ja no hi eren. Amb la meva estupidesa

havia permès que deu ratolins adults més saltironegessin lliurement per la casa, mentre la Bubby s'espremia el cervell sense treva per trobar la manera de desempal·lugar-se'n.

No és que m'agradin els ratolins; simplement no m'agrada matar. El Zeidy creu que una compassió com la meva és impròpia, està fora de lloc. Com si la compassió en si fos bona, però, d'alguna manera, jo no l'apliqués bé. Em sento malament per coses que no m'haurien de fer sentir malament. Diu que hauria de sentir més compassió per la gent que està intentant educar-me. Que m'hauria d'esmerçar més per fer-lo sentir orgullós.

A mi em sembla que tots els meus oncles i les meves tietes són molt severs amb els fills. Els renyen, els avergonyeixen i els escridassen. Així és la *chinuch*, la criança dels fills segons la Torà. Els pares tenen la responsabilitat espiritual que els fills es converteixin en jueus temorosos de Déu i respectuosos de la llei. Per tant, qualsevol forma de disciplina que tingui aquesta finalitat és vàlida. El Zeidy sovint em recorda que, quan renya algun net amb mà dura, només respon a un sentit del deure. Diu que la ira de debò està prohibida, però que és necessari fingir-la pel bé de la *chinuch*. En aquesta família no ens fem abraçades ni petons. No ens adrecem compliments. En canvi, ens vigilem els uns als altres atentament, sempre a punt d'assenyalar qualsevol falta de caire físic o espiritual. Això és la compassió, diu la Chaya: la compassió pel benestar espiritual d'algú.

A la meva família, la Chaya és qui té més compassió pel meu benestar espiritual. Cada vegada que visita la Bubby, em vigila com un falcó i a cada moment m'as-

senyala el que faig malament. El cor se m'accelera quan és a prop, en noto el martelleig eixordador a les orelles, que ofega el so de la seva veu. No és l'única de la família que em critica: la tieta Rachel sempre em mira com si tingués brutícia a la cara que m'hagués descuidat de netejar, i l'oncle Sinai em clava una plantofada al cap cada vegada que m'interposo en el seu camí. La Chaya, però, em mira fixament als ulls quan em parla, la boca se li endureix amb alguna cosa semblant a la ira que no aconseguixo desxifrar del tot. Sempre porta vestits cars i sabates que hi fan joc, i no sé com s'ho fa perquè la roba no se li arrugui ni se li taqui mai, encara que serveixi el menjar o faci neteja. Quan m'esquitxo de sopa el coll de la camisa, només una mica, fa espetegar la llengua en senyal de desdeny. Em fa l'efecte que es recrea amb la por que m'infon, la fa sentir poderosa. Els altres no sembla que siguin conscients de com em fan sentir, però ella sap que m'intimida, i li agrada. De vegades fins i tot fingeix amabilitat i parla amb una veu suau, revestida de dolçor, però el centelleig blau pàl·lid dels seus ulls afuats suggereix una altra cosa. Em pregunta si la vull ajudar a fer un pastís de cirera i després m'esguarda atentament mentre treballo la pasta de full amb les mans en un gran bol d'acer, a l'aguait del més petit error.

La Chaya és l'única rossa natural de la família. Malgrat que tinc dues tietes més que porten perruques rosses, tothom sap que, molt abans de casar-se, els cabells ja se'ls havien tornat de color de cendra. Només la Chaya té els matisos d'una rossa genuïna: pell clara i uniforme i ulls blaus com el glaç. És molt poc freqüent

que algú sigui ros natural a Williamsburg, i sé que la Chaya s'enorgulleix de la seva bellesa. De vegades m'espremo una mica de suc de llimona sobre el cap i me l'escampo pels flocs amb l'esperança que s'aclareixin, però no serveix de res. Una vegada em vaig posar crema blanquejadora en un ble i va funcionar, però em va fer por que la gent se n'adonés, perquè era massa evident. Tenyir-se els cabells està prohibit, i no hauria suportat que correguessin rumors sobre mi si algú hagués sospitat dels meus nous reflexos daurats.

La Chaya ha convençut el Zeidy que la deixi portar-me a un altre psiquiatre. Fins ara hem acudit a dos: tant l'un com l'altre eren jueus ortodoxos amb consultes a Borough Park. El primer va dir que era una nena normal i corrent. El segon va revelar a la Chaya tot allò que li havia explicat, o sigui que em vaig cosir la boca i em vaig negar a dir res més, fins que va desistir. Ara la Chaya diu que em portarà a veure una dona.

Ja entenc per què volen que vagi a veure un metge de bojos. Jo també sospito que soc boja. Encara espero el dia en què em llevaré traient escuma per la boca, com la meva bestia Esther, que és epilèptica. Al capdavant, la Chaya insinua que la cosa ve de la família materna. No puc aspirar a tenir bona salut mental amb una herència genètica tan desafortunada com la meva. Amb tot, hi ha una cosa que no entenc: si de veritat aquests metges poden ajudar-me, com és que no van enviar-hi els meus pares? O, si ho van fer i no va funcionar, què els fa pensar que amb mi serà diferent?

La psiquiatra es diu Shifra, i m'ensenya un paper amb una gràfica que anomena enneagrama. És una llis-

ta de nou tipus de personalitat i, segons m'explica, una persona pot tenir un dels nou tipus de personalitat i, alhora, tenir «ales» a les altres personalitats. Així, per exemple, una persona pot ser la cinc amb ales de la quatre i la sis.

—El tipus quatre és l'individualista —m'explica—. És el teu.

No ha trigat gens a encasellar-me, n'ha tingut prou amb deu minuts de sessió. Quin mal hi ha a ser un individu, a ser autosuficient i reservada, com diu ella? És aquesta la neurosi que la Chaya vol expulsar de dins meu per aconseguir que sigui més com ella: estricta, disciplinada i, sobretot, conformista?

Me'n vaig de la sessió abans d'hora. Segur que la «metgessa» ho farà servir per corroborar la teoria que soc un problema que cal resoldre, una personalitat turbulenta que cal tornar a encarrilar. Camino amunt i avall de la Setzena Avinguda mentre observo tot de dones i nenes que van a comprar el que els falta per al Shabbos. L'olor d'areng passat que puja de les cunetes brutes em fa arrufar el nas. No entenc per què no puc ser com les altres nenes, que tenen l'honestedat tan interioritzada que els corre per les venes. Fins i tot els seus pensaments són tranquils i silenciosos, ho noto. En el meu cas, el que penso se'm llegeix a la cara com un llibre obert i, encara que no expressi els pensaments en veu alta, tothom sap de seguida que estan prohibits. De fet, ara mateix un pensament prohibit m'omple la ment. Penso que no m'esperen a Williamsburg fins d'aquí a una hora i mitja, i que no gaires blocs més al nord hi ha la biblioteca pública, de la qual tantes vegades he passat

de llarg. Per a mi és més segur esmunyir-me aquí, en un barri on ningú no em coneix. No he de patir tant per si algú em reconeix.

A la biblioteca hi regna un silenci tan rotund que noto que els meus pensaments es dilaten i omplen tot l'espai que proporciona el sostre alt. La bibliotecària ordena un exhibidor a la secció infantil, que afortunadament és buida. M'agrada la secció infantil, perquè hi ha lloc per seure i ja trobo els llibres seleccionats. Quan em veuen, els bibliotecaris sempre em somriuen en silenci i em dediquen una mirada encoratjadora.

No tinc el carnet de la biblioteca, de manera que no em puc emportar llibres a casa. Tant de bo pogués, perquè em sento tan extraordinàriament feliç i lliure quan llegeixo que estic convençuda que, si pogués tenir llibres sempre a mà, tota la resta se'm faria més suportable.

De vegades em fa l'efecte que els escriptors d'aquests llibres m'entenen, que han escrit aquestes històries pensant en mi. Si no, com s'expliquen les semblances que trobo entre els personatges dels contes de Roald Dahl i jo? No són criatures desafortunades i precoces a qui les famílies i els companys d'escola menyspreen i negligeixen?

Quan vaig acabar de llegir *James i el préssec gegant*, somiava rodolar pel món dins d'una fruita del jardí de la Bubby. Em fa la sensació que, a la literatura que gira al voltant dels nens, nens excèntrics i incompresos com jo, sempre arriba un moment en què apareix alguna cosa que els canvia la vida, que els trasllada al món màgic al qual pertanyen de debò. Aleshores s'adonen que la vida anterior era un mer error, que sempre han estat extraordinaris i destinats a coses més grans i millors.